

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Власенко В. М. (Суми, Україна), канд. іст. наук;
Дегтярьов С. І. (Суми, Україна), д-р іст. наук;
Камберова Р. (Софія, Болгарія), канд. філол. наук;
Король С. М. (Суми, Україна), канд. політ. наук;
Куліш А. М. (Суми, Україна), д-р юрид. наук;
Лобко Н. В. (Суми, Україна), канд. іст. наук;
Нестеренко В. А. (Суми, Україна), канд. іст. наук;
Піскун В. М. (Київ, Україна), д-р іст. наук;
Рамач Я. (Нові Сад, Сербія), д-р іст. наук;
Семенов В. М. (Суми, Україна), канд. наук із держ. упр.;
Теліженко Л. В. (Суми, Україна), д-р філос. наук.

Рекомендовано до видання вченою радою юридичного факультету
Сумського державного університету
(протокол № 10 від 07.04.2016 року)

Особистість, суспільство, держава: проблеми минулого і сьогодення : матер. II Міжнар. наук.-практ. конф. : у 2 част. (Суми, 18 квітня 2016 р.) / ред. колегія : В. М. Власенко, С. І. Дегтярьов, Р. Камберова та ін. – Суми : Сумський державний університет, 2016. – Ч. 1. – 168 с.

До збірника увійшли наукові статті та повідомлення викладачів, студентів, учених та аспірантів ВНЗ і наукових установ, виголошені в рамках II Міжнародної науково-практичної конференції «Особистість, суспільство, держава: проблеми минулого і сьогодення» (Посвідчення УкрІНТЕІ № 699 від 22 грудня 2015 р.), присвячені актуальним питанням суспільно-гуманітарних наук.

На обкладинці використано мапу «Русь, Московія і Тартарія» фламандського картографа XVI ст. Абрахама Ортелія.

Л. Є. КЕНІГ – ПІДПРИЄМЕЦЬ І МЕЦЕНАТ (1874-1903 рр.)

У пореформений період історії Харківської губернії важливе місце займає становлення нового суспільства і прогресивного типу господарства. Серед землевласників і підприємців регіону вигідно відрізнявся Л. Є. Кеніг. Це була людина свого часу, німець за походженням, лютеранин за віросповіданням. Для нього як підприємця були характерні такі особливості: чітке розуміння перспективних напрямів діяльності, швидке реагування на економічну кон'юнктуру і віра у технічний прогрес.

Леопольд Кеніг народився у 1821 р. у Петербурзі. Він отримав добру освіту: навчався у престижному англійському пансіоні Гірста. 15-річний випускник мріяв стати архітектором. Однак судилося інше. Леопольд став відомим російським підприємцем.

У той час у цукроварінні намітилася нова тенденція – перехід від використання тростинного цукру до бурякового. Ідеальні кліматичні умови для вирощування цукрових буряків були в Україні. У 1874 р. Л. Є. Кеніг почав купувати землі у Харківській губернії. Спочатку він придбав землі в Охтирському та Лебединському повітах. Пізніше загальна площа його українських володінь досягла 40 тис. десятин [1, с. 12].

Фактично справи велись власником латифундії разом з його синами, а адміністрацію очолював Л. Є. Вебер. Цікаво, що серед управлінців маєтків було багато німців. Кожний з двох великих маєтків мав головного управляючого. У Тростянецькому маєтку це був Л. Г. Шульц, а у Гутнянському – В. І. Кашин (учень І. О. Стебута, агроном із багаторічним досвідом). Кожна із 20 економік теж мала свого управляючого. Лісове господарство, що займало значну площу в обох маєтках, було виділене в окрему господарчу одиницю. Його очолювали спеціалісти з лісівництва (М. Ф. Кренкель у Тростянецькому маєтку та Г. А. Грунау у Гутнянському).

Керівництво цукрових заводів знаходилося під контролем спеціальних директорів, а гуральні були підпорядковані головному управляючому. До речі, В. І. Кашин був добрим фахівцем з винокуріння. У 1880-ті рр. Леопольд Кеніг вже був впливовою фігурою у галузі і фактично диктував ціни на цукор. Його капітал перевищував 21 млн. рублів [2, с. 34].

Підприємець став відомим меценатом. Коштом Л. Є. Кеніга утримувалась двокласна школа у селі Гути. Школа на 350 учнів розташовувалась у просторому кам'яному помешканні з електричним освітленням. Педагогічний персонал складався із п'яти вчителів. Крім цієї двокласної школи коштом маєтку утримувались ще дві однокласні школи: Шарівська і Кленовська (по одному вчителю). У останніх двох школах навчалось більше 100 учнів. Керівництво латифундії також допомагало двом церковно-приходським школам і трьом земським (опалення, освітлення, охорона).

У маєтку існувало дві лікарні. В них крім фельдшерського персоналу працювали два лікарі. У середньому за рік на амбулаторних прийомах обслуговувалось декілька тисяч хворих, що отримували безкоштовні ліки. Ветеринарна допомога була організована одним ветеринарним лікарем, трьома фельдшерами у трьох ветеринарних лікарнях, що надавали послуги місцевому населенню [3, с. 120].

Благодійна допомога розповсюджувалась як на «своїх» службовців та робітників, так і на місцевих селян. Службовці маєтку отримували пенсію. Так, дрібні службовці, які втратили працездатність (за хворобою або старістю) часто отримували довічну пенсію у розмірі заробітної плати. Висококваліфіковані службовці, які втратили працездатність, одержували одноразово при звільненні із посади від 5 тис. до 6 тис. руб. і щомісячно пенсію 75 руб. [4, с. 18].

У маєтку була традиція надавати грошові виплати дітям службовців, що відвідували сільську школу (по 5 руб. на місяць) на наймання квартири при школі. Сини службовців, які вчилися у гімназіях або реальних училищах, отримували таку

допомогу у розмірі 100 руб. На початку ХХ ст. у цю систему благодійної допомоги були внесені певні зміни. Вона надавалася передусім тим дітям, які отримували професійну технічну освіту і у майбутньому могли замінити своїх батьків на виробництві. Священики приходів Гутнянського маєтку крім заробітної плати (яку вони отримували як законовчителі шкіл) користувалися безкоштовним опаленням.

Благодійність власника маєтку була організована наступним чином. Кожна із економій Гутнянського маєтку, очолювана управляючим, була одиницею благодійного управління. У своїй діяльності вони співпрацювали із особливими комітетами, що існували у кожному селі. Керівництво комітетів складалося із управляючого економією, місцевого священика, старости і двох селян. Спочатку місцеві комітети діяли окремо. Пізніше за ініціативою управляючого Гутнянського маєтку їх об'єднали. Діяльність комітетів координувалась, навіть скликались «*наради*» представників. Об'єктом піклування комітетів були переважно вдови і сироти, але іноді допомога надавалась селянам. Наприклад, на покупку коня. Допомогу одержували і натуральну. Витрати на добродійність у Гутнянській економії досягали 10 тис. руб. на рік [5, арк. 7].

Так само здійснювалась добродійність у Тростянецькому маєтку (особливо щодо медичної допомоги). У долі Тростянця Леопольд Кеніг відіграв визначну роль. Йому належали не тільки три цукрових заводи, а і парова паркетна фабрика, яка виробляла масивний паркет – дубовий, ясеневий, кленовий – різних кольорів і малюнків. У Тростянці підприємець відкрив також гуральню і фабрику з виробництва пакувального паперу. Побудував дизельну станцію і обладнав телефонну, провів електрику, а також залізницю. Станція Смородине працює досі.

Леопольд Єгорович Кеніг помер у 1903 р. Він залишив п'ятьох синів: Карла, Леопольда, Олександра, Фрідріха і Юлія. Сини цукрозаводчика заснували торговий дім у вигляді повного товариства «*Л. Є. Кеніг та спадкоємці*».

У цей торговий дім увійшли більше десяти підприємств (цукробурякові, рафінадні, гуральні, деревообробні, млини та інші). У 1913 р. кількість робітників на підприємствах Кенігів перевищувала 20 тис. чол. [6, с. 214]. На той час фактичним керівником сімейної справи став молодший син Юлій (1869-1927 рр.). При ньому у 1918 р. підприємства були націоналізовані. Усі брати Кеніги емігрували до Німеччини.

Таким чином, Леопольд Кеніг був непересічною особистістю. Передусім він залишиться у пам'яті як підприємець та меценат.

---

1. *Левитский В. Ф.* К вопросу об экономическом значении крупных и мелких заводско-земледельческих хозяйств / В. Ф. Левитский. – Х.: Тип. А. Дарре, 1907. – 37с.

2. Харьковская губерния: стат. справочник. – СПб.: Тип. стат. комитета, 1903. – 499 с.

3. Описание Гутянского имения Л. Е. Кенига. Часть 1. Сельское хозяйство и лесоводство. – Х.: Тип. А. Дарре, 1897. – 332 с.

4. Описание Гутянского имения Л. Е. Кенига. Часть 2. Технические производства. – Х.: Тип. А. Дарре, 1897. – 178с.

5. Державний архів Харківської області, ф. 304, оп. 1, спр. 259: Річний звіт Харківського губернського земства, 240 арк.

6. *Иванова Н. И.* «Сахарный король» Леопольд Кениг и его потомки / Н. И. Иванова // Немцы в Санкт-Петербурге (XVIII-XX века): биографический аспект. – СПб.: МАЭ РАН, 2005. – Вып. 3. – С. 211-216.